

ΤΑ ΠΡΕΣΒΕΙΑ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΛΛΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΠΑΤΡΙΑΧΕΙΑ *

Υ Π Ο
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ

Α'. Προϋποθέσεις, αἵτινες δέον νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν.

Κατὰ τὴν πρώτην χιλιετηρίδα τῆς Χριστιανικῆς Ἱστορίας τὰ πατριαρχεῖα ΚΠόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων γεωγραφικῶς ἐπεξετείνοντο εἰς περιοχὰς εὐρίσκομένας ἐντὸς τριῶν ἡπείρων: τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ πατριαρχεῖον ΚΠόλεως περιελάμβανε τμήματα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τὰς νήσους καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, μὲ τὸ κύριον τμήμα ἐν Συρίᾳ, εἶχεν ἐπὶ τι διάστημα χρόνου ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν τὴν Ἀρμενίαν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν Περσίαν. Τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων εἶχε τὰς περιοχὰς νοτίως τῶν τῆς Ἀντιοχείας μέχρι τῆς Αἰγύπτου, ἐνῶ τὸ πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας νοτίως καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς χώρας ταύτης.

Τὸ κύριον σῶμα τῶν πιστῶν, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, ἦτο προελεύσεως Ἑλληνικῆς, Συριακῆς, Ἀρμενικῆς, Ἰβηρικῆς, Περσικῆς καὶ Κοπτικῆς. Τὸ Ἑλληνιστικὸν πνεῦμα, ἕνεκα τῶν κατακτῆσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διεδόθη μεταξὺ τῶν διαφόρων πληθυσμῶν τῆς εὐρείας ταύτης γεωγραφικῆς περιοχῆς. Ἀλλὰ τὸ κατὰ πόσον βαθεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν ἐπὶ τῶν μορφῶν τῆς σκέψεως, τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν τρόπων διαβίωσεως τῶν αὐτοχθόνων λαῶν, παραμένει ἐν ἀνοικτὸν ἐρώτημα. Ὅπως δὲ ποτε, ἅπασαι αἱ μεγάλαι πόλεις ἐντὸς τῆς εὐρείας ταύτης περιοχῆς ὑπῆρξαν κέντρα Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ μικρὸν ἢ μεγαλύτερον διάστημα χρόνου.

Τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνήκειν εἰς ἓνα κοινὸν πολιτισμὸν, τὴν μίαν οἰκουμένην, δηλ. τὸν κατοικούμενον κόσμον, ὅπως συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν, ἐνισχύετο ἐπὶ

* Εἰσήγησις ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὸ συνέδριον μὲ κεντρικὸν θέμα «Τὰ Ἀνατολικά Πατριαρχεῖα κατὰ τὴν Α' χιλιετηρίδα», 27-30 Δεκεμβρίου 1967, ἐν Ρώμῃ, ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ Ποντιφικικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν. Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ.

πλεῖον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ παράγοντος. Ἡ μία οἰκουμένη ἐνεσαρκουῖτο ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ καὶ μετέπειτα Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ τὰ τέσσαρα Ἀνατολικά πατριαρχεῖα εὐρίσκοντο καὶ ἀπέκτησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τὴν πλήρη αὐτῶν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν.

Ὁ χωρισμὸς τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δύο τμήματα, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικόν, ἢ ἀνάπτυξις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὰ Ἀνατολικά τμήματα τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὰ κατακλυσμαῖα γεγονότα, ἅτινα διεδραματίσθησαν ἐν τῇ Δύσει, ὅπως εἶναι ἡ ἔλευσις τῶν νέων φυλῶν, ἡ ἴδρυσις τοῦ παπικοῦ κράτους καὶ τῶν αὐτοκρατοριῶν τῶν Φράγκων καὶ κατόπιν τῶν Γερμανῶν, ἦσαν σημεῖα δηλωτικὰ τῆς υπέρβυξος δύο κόσμων, συντείναντα ἐπίσης εἰς τὴν κατὰ πολλοὺς τρόπους σταθεροποίησιν τῆς ἐνόττητος εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν δύο τούτων κόσμων, οἵτινες κατενοοῦντο ὡς πολιτικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἐνότητες.

Ἰδιαιτέρως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐκτὸς τοῦ γεωγραφικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ παράγοντος, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα στοιχεῖα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ὑφισταμένης ἐνόττητος. Αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐνεφανίζοντο, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, τὸν τρόπον δι' οὗ ἤρχετο ἡ Ἐκκλησία εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ἕξω, τὴν θεολογικὴν θεώρησιν καὶ γλῶσσαν, τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν λατρείαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τὰ δόγματα.

Τονίζοντες ὅμως τὰς ὡς ἄνω γενικότητας, δεόν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν πάντοτε δύο σημεῖα. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ υπαρξίς περιόδων ἐντάσεως, πραγματικῶν κρίσεων καὶ χωριστικῶν δυνάμεων, ἐνεργουσῶν ἐντὸς τοῦ ἐνὸς Ἀνατολικοῦ κόσμου καὶ πολιτισμοῦ. Τὸ ἕτερον εἶναι ἡ πραγματικότης τῆς ἐνόττητος τῆς Ἐκκλησίας, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, ἢ κοινωνία τῶν καρδιῶν καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις τοῦ ἐνὸς Χριστιανικοῦ κόσμου, παρὰ τὰς ὑφισταμένας ποικιλίας καὶ διαφοράς.

Μολονότι διὰ λόγους μεθοδολογικοὺς διαστέλλομεν ἐν τῇ παρουσίᾳ εἰσηγήσει τὸν Ἀνατολικὸν ἀπὸ τοῦ Δυτικοῦ κόσμου καὶ ἐξετάζομεν μόνον τὴν ἐξέλιξιν τῆς διοργανώσεως τῶν τεσσάρων πατριαρχείων ἐν ἑαυτοῖς, ἐν συναρτήσει πρὸς ἄλληλα καὶ τῶν τριῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, δεόν ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ ἀγνοῶμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Δυτικοῦ πατριαρχείου, δηλ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα πατριαρχεῖα, καίτοι αὐστηρῶς εἰπεῖν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα μόνον ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸ ὑπὸ μελέτην θέμα.

Β'. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ τὸν π. Ντβόρνικ, «οὕτω συνέβη, ὥστε ἡ Ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς ἦτο ὑποχρεωμένη, διὰ λόγους πρακτικοῦ συμφέροντος, προερχομένους ἐκ

τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ προσαρμόσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς διοργάνωσιν, εἰδικῶς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρὸς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς Αὐτοκρατορίας»¹.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῇ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν περίοδον. Βλέπομεν τοὺς ἀποστόλους χρησιμοποιοῦντας διὰ τὸ ἱεραποστολικὸν αὐτῶν ἔργον τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὡς κέντρα, καὶ ἀλληλογραφοῦντας μετὰ τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, τῶν ἰδρυομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς αὐτὰς μεγάλας πόλεις.

Καίτοι ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν ἴσοι πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὸν βαθμόν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἐμφανίζεται μία διαφοροποίησις εἰς τὸ ὑπόβρυγμα αὐτῶν, ἥτις ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως. Μὲ σκοπὸν νὰ ἀντιμετωπίσουν αἰρετικὴν τινὰ διδασκαλίαν ἢ περιπτώσιν τινὰ ἀποσχίσεως ἐντὸς μιᾶς εἰδικῆς ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς, οἱ ἐπίσκοποι ταύτης συνήρχοντο κατὰ φυσικὴν συνέπειαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ διαμένοντος ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ προκειμένου περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας προσώπων εἰς τὰς ἐπισκοπικὰς ἔδρας ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς. Οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι, οἵτινες ἦσαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέται τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκλήθησαν μητροπολίται, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ πόλεις, ἐνθα διέμενον, ἐκαλοῦντο μητροπόλεις. Ἡ σύγκλησις τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἔβαινε παράλληλος πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος διοικήσεως. Ὁ δ' κανὼν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, 325, ἐπικυροῖ τὸ διοικητικὸν τοῦτο σύστημα:

«Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμφήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κύριον τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ».

Ὁ θ' κανὼν τῆς τοπικῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας τοῦ 341 ἐκφράζει κατὰ ἓνα πληρέστερον τρόπον τὸ πνεῦμα τοῦ προαναφερθέντος κανόνος:

«Τοὺς καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας.» Ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν, μηδὲν τε πράττειν

1. F. D v o r n i k, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1958. p. 5 (Dumbarton Oaks Studies IV).

περιττόν τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα ἐκ τῶν Πατέρων ἡμῶν κανόνα· ἢ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροικία, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις...».

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον εὐρισκόμεθα πρὸ ἐνὸς ἐτέρου τίτλου, τοῦ ἐξάρχου, ὅστις ἐκαλεῖτο ἐπίσης ἀρχιεπίσκοπος ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ. Ὁ ἐξάρχος εἶχεν ἐξουσίαν εὐρυτέραν τῆς τοῦ μητροπολίτου. Ὁ τίτλος οὗτος ἐδίδετο εἰς τοὺς κατόχους τῶν ἐδρῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Καισαρείας, Ἐφέσου καὶ Ἡρακλείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οἵτινες εἶχον δικαιοδοσίαν ἐντὸς μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς, εὐρυτέρας τῆς τοῦ μητροπολίτου. Οἱ ἐξάρχοι ἐκέκτηντο τὰ αὐτὰ πρεσβεῖα ἐπὶ τῶν μητροπολιτῶν, παρόμοια τῶν ὁποίων οἱ μητροπολιταὶ εἶχον ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ε΄-ΣΤ΄ αἰῶνος διάστημα δέον νὰ ἐπισημάνωμεν καὶ μίαν ἄλλην ἐξέλιξιν εἰς τὴν ἱεραρχικὴν διαβάθμισιν. Ἐξάρχοι τινες, ὅπως οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ οἱ κάτοχοι τῶν ἐδρῶν τῆς ΚΠόλεως καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, θὰ ἀποκτήσωσι τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου. Κατ' ἀρχὰς τὰ δίκαια τῶν πατριαρχῶν ἐβασίζοντο ἐπὶ τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου, βραδέως ἐξελισσόμενα. Ὁ πατριάρχης εἶχεν, ὡς ὁ μητροπολίτης καὶ ὁ ἐξάρχος ἐπὶ περιωρισμένου ἐπιπέδου, πρεσβεῖα προσωπικοῦ χαρακτῆρος. Ἐκεῖνος ἐπεκύρωνε τὰς ἐκλογὰς τῶν μητροπολιτῶν καὶ γενικῶς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῶν δογματικῆς καὶ κανονικῆς ὑφῆς ζητημάτων ἐντὸς τοῦ πατριαρχείου του.

Ὁ στ' κανὼν τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, 325, ὁμιλεῖ περὶ τῶν πρεσβεῖων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως:

«Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ρώμῃ ἐπίσκοπῳ τοῦτο σύνθηθές ἐστιν. Ὅμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σφίζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις...».

Ὁ κανὼν οὗτος ἔρχεται νὰ ἐπικυρώσῃ μίαν προϋπάρχουσαν ἤδη κατάστασιν. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν πρεσβεῖων τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, εἰδικῶς τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ περὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἄνευ ὅμως ἐξονομασίας αὐτῶν.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας ἔχαιρε μεγάλης φήμης ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἡ δευτέρα μεῖζων πόλις ἐντὸς τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας, τὴν ὑπαρξίν μεγάλων ἐπισκόπων, οἵτινες ἀνῆλθον τὸν θρόνον τοῦτον, τὰς παραδόσεις περὶ τοῦ πρωῒμου κηρύγματος καὶ καθιδρύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπὸ Μάρκου, μαθητοῦ τοῦ Πέτρου καὶ τὸ ὅτι ἦτο ἐν μέγα ἱεραποστολικὸν κέντρον καὶ ἐν κέντρον τῶν Χριστιανικῶν γραμμάτων μετὰ τὴν περίφημον κατηχητικὴν σχολὴν καὶ τοὺς θεολόγους αὐτῆς. Εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ἀλεξανδρείας ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐξουσία ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ τῆς Λιβύης καὶ τῆς Πενταπόλεως,

ἀκόμη δὲ καὶ τῆς Θηβαΐδος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τάσεις πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος θὰ ἐξεδηλώθησαν, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐφ' ὅλων τῶν ἐπισκόπων εἰς τὰς εὐρείας ταύτας περιοχάς. Τὰ πρεσβεῖα τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐφ' ὅλων τῶν ἐπισκόπων ἐμφανίζονται ὡς μία φυσικὴ κατάσταση, παραλληλιζόμενα πρὸς τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, ἣν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης εἶχεν ἐν τῇ Δύσει.

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, ὁ κανὼν ὀμιλεῖ, κατὰ ἓνα γενικὸν τρόπον, διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πρεσβεῖων αὐτῶν. Ἡ Ἀντιόχεια εἶχε πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἦτο ἡ τρίτη μεγάλη πόλις τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκεῖ συνδέεται μὲ τὰς προσπάθειάς τῶν δύο ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἦδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἦτο ἐν σπουδαῖον ἱεραποστολικὸν κέντρον καὶ ἐνεφάνιζε τοὺς καρποὺς τῶν ἀκαδημαϊκῶν μόχθων διὰ τῆς θεολογικῆς αὐτῆς σχολῆς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος φαίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν του νὰ ἐξήσκει κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας, ἐνῶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς συγκλήσεως τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ κύρος τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας φαίνεται ὅτι ἐπεξετείνετο ἐκτὸς τῆς Συρίας καὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας τῆς Παλαιστίνης, Φοινίκης, Ἀραβίας, Μεσοποταμίας, Κιλικίας καὶ Ἰσαυρίας. Ὁ π. Ντβόρνικ, ἀνακεφαλαιῶν τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου γνώμας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν, λέγει:

«Διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀντιοχείας σφύζονται ὀλιγώτερα γραπτὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ εἶναι δύσκολον νὰ εἴπωμεν, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον οἱ Πατέρες ἀνεγνώρισαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐπὶ τῶν μητροπολιτῶν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολῆς, ἢ μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους εἰς περιοχάς τινὰς ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχεν ἄμεσον δικαιοδοσίαν ὡς μητροπολίτης»².

Εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν τοῦ π. Γουσταύου Μπαρντύ, «Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Κωνσταντινούπολις (325-451)», δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ τὰς ὑφισταμένας σχέσεις καὶ τοὺς ἀνταγωνισμοὺς μεταξὺ τῶν ἐδρῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας κατὰ καὶ μετὰ τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας³.

Τὰ ἔτη 329-373 καλύπτονται μὲ τὸν Ἀθανάσιον ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς συνεχεῖς αὐτοῦ ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ ἡμι-αρειανῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀντιοχείᾳ καὶ ΚΠόλει. Μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Εὐσταθίου (330), ἤρχισε τὸ Ἀντιοχειανὸν σχίσμα, μὲ μίαν

2. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 13.

3. In «1054-1954, L'Église et les Églises», Chevetogne, Éd. Irénikon, 1954, I, 183-207.

σειράν Ἀρειανῶν ἐπισκόπων ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐνὸς Ὁρθοδόξου καταλείμματος ἀφ' ἐτέρου. Διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας τοῦ Μελετίου τὸ 360 καὶ μέχρι τοῦ 378, ἡ κατάστασις ἦτο πολὺ σοβαρὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς Ὁρθοδόξου ἐπισκόπου ὑπὸ πλείστων Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐνῶ αἱ Ἐκκλησίαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ρώμης ἐτέλουν ἐν κοινωσίᾳ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Παυλίνου, ἀντιθέτου πρὸς τὸν Μελέτιον.

Ἐν τῇ Α' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τῆς Νικαίας, διὰ τοῦ ζ' κανόνος, γίνεται μνεία μιᾶς ἐτέρας ἐπισκοπικῆς καθέδρας:

Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε, καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς· τῇ μητροπόλει σφζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος».

Ὁ ἐπίσκοπος Αἰλίας (Ἱεροσολύμων) ἐτέλει ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Καισαρείας, τῆς Παλαιστίνης. Λόγω τῆς ἰδιαιτέρας τιμῆς, τῆς ἀπονεμομένης εἰς τὴν Ἀγίαν Πόλιν, ὁ ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων προσεπάθησεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ νὰ κινηθῇ πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἀνωτάτου ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει βαθμοῦ. Ἐν Νικαίᾳ οἱ Πατέρες ἀπένευμαν εἰς αὐτὸν τὴν τιμητικὴν διάκρισιν τοῦ μητροπολίτου καὶ τὸν ἀφῆκαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Καισαρείας καὶ Ἀντιοχείας.

Ὁ αὐτὸς πατὴρ Μπαρντὺ παρουσιάζει διὰ τῶν ἐξῆς ἀσυνήθων λέξεων τὴν ἐμφάνισιν ἐνὸς τετάρτου ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπερ ἐπέπρωτο ν' ἀποκτήσῃ ἐν πρωτεῖον μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς ταύτης τοῦ κόσμου:

«Ὅθεν, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῇ, παρεμβαίνει εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν ἔριν μετὰ τῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας μία Ἐκκλησία, ἄνευ παρελθόντος, σχεδὸν ἄνευ ἱστορίας καὶ ἡ ὁποία οὐδένα ἕτερον τίτλον ἠδύνατο νὰ ἐμφανίσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς, εἰ μὴ ὅτι ἦτο ἡ νέα πρωτεύουσα: Ἡ Κωνσταντινούπολις»⁴.

Συγγραφεῖς ὡς οἱ Χάρνακ, Βαιλχέ, Ζανὲν καὶ Ντβόρνικ ὀριστικῶς δέχονται τὴν ὑπαρξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' αἰῶνος. Ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πηγῶν δὲν εἶναι εὐκολον μετὰ βεβαιότητος νὰ καθορίσωμεν τὸ ἔτος, καθ' ὃ ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Συναφῆς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ παράδοσις περὶ τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Πέτρου, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐγκαθίδρυσε τὴν πρῶτην Ἐκκλησιαστικὴν διοργάνωσιν κατὰ τὴν πρὸς τὴν Σκυθίαν περιοδείαν αὐτοῦ. Δύο ἐκ τῶν τελευταίως γραφάντων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὁ εἰς, ὁ π. Ντβόρνικ, θεωρεῖ πιθανὴν τὴν ὑπαρξιν τῆς ὡς ἄνω παραδόσεως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καταρρίπτει τὴν ἱστορικότητα αὐτῆς, ἐνῶ ὁ δεύτερος, ὁ ἀείμνηστος Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος, φαίνεται νὰ ἀποδέχεται τὴν

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 192.

παράδοσιν ταύτην, ὡς κεκτημένην μίαν ἱστορικὴν ἀξίαν καὶ δυναμένην νὰ ἀνευρεθῆ, κατ' αὐτόν, εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χρόνους. Διὰ τῆς χρήσεως τῶν μεθόδων τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, ἡ παράδοσις αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν εὐκόλως νὰ παραμερισθῆ.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βυζαντίου προβάλλει ἐν τῇ ἱστορίᾳ πρῶτον ὡς μία ἐπισκοπὴ τῆς διοικήσεως τῆς Ἡρακλείας, Θράκης, ἀκόμη κατὰ τὸν χρόνον καὶ μετὰ τὴν Ἰδρυσιν τῆς Νέας Ρώμης (330). Ἐξειλίχθη εἰς ἐν μέγα ἐκκλησιαστικὸν κέντρον κατὰ τὰ ἔτη 330-451 μ.Χ., λόγῳ τῆς εἰδικῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὡς πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐνταῦθα ἐφηρμόσθη ἡ ἀρχὴ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν καὶ διοικητικὴν διοργάνωσιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐνῶ ἀργότερον ἡ ἑτέρα ἀρχὴ τῆς ἀποστολικότητος τῆς ἔδρας ἐλήφθη ὡσαύτως ὑπ' ὄψιν.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ΚΠολις κατέστη τὸ 330 ἡ ἔδρα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἐπίσκοπός της δὲν ἠδύνατο νὰ παραμένῃ εἰς ἀπλοῦς τιτλοῦχος ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας. Ἡ σημασία της διαφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μητροπολιταὶ ὡς ὁ Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας καὶ πατριάρχαι, ὡς ὁ Εὐδὸξιος ὁ Ἀντιοχείας, κατέβαλον πολλὰς προσπαθείας διὰ νὰ μετατεθοῦν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ΚΠόλεως. Φαίνεται πιθανὴ ἡ τοποθέτησις τῶν ἐπισκόπων ΚΠόλεως ἐπὶ τῆς ἰδίας πρὸς τοὺς ἐξάρχους γραμμῆς, μολοντί δὲν κατεῖχον ἀκόμη ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν περιοχὴν.

Αἱ σχέσεις τοῦ Ἀθανασίου μετὰ τῶν Ἀρειανῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐν Βυζαντίῳ δὲν ἦσαν ὁμαλαί. Κατὰ τὸν Νόρμαν Χ. Μπαίνις, «τὰ δεινὰ καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ Ἀθανασίου ἀνύψωσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς μίαν θέσιν ἀναντιρρήτου ὑπεροχῆς»⁵.

Διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν Βυζαντινὸν θρόνον ἐνὸς Ὁρθοδόξου αὐτοκράτορος ἐν τῷ προσώπῳ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, τὸ Ὁρθόδοξον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατάλειμμα ἐκάλεσεν ὡς ἐπίσκοπον αὐτῆς Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀνέθηκεν εἰς ἐπισκόπους τινὰς τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, διαμένοντας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, νὰ προβῶσιν εἰς τὴν χειροτονίαν Μαξίμου τινὸς τοῦ κυνικοῦ, ἐνὸς φιλοσόφου, ἀλλ' ἡ συνωμοσία αὕτη ἀπέτυχεν.

Τὸ ἔτος 381 ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐκλήθη εἰς τὴν ΚΠολιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συνεδριῶν αὐτῆς Γρηγόριος ὁ ΚΠόλεως, κατόπιν τῶν ἐναντίων αὐτοῦ κατηγοριῶν γενομένων ὑπὸ Αἰγυπτίων ἐπισκόπων καὶ τοῦ Ἀρχοντίου τοῦ Θεσσαλονίκης, ἐγκατέλειψε τὴν ΚΠολιν καὶ μετέβη πρὸς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς αὐτοῦ ἐν μονῳσει. Ὁ νέος ἐπίσκοπος ὑπῆρξεν ὁ Νεκτάριος. Ἡ

5. Norman H. Baynes, *Alexandria and Constantinople: A study in Ecclesiastical Diplomacy*, in «Byzantine Studies and other Essays», London: the Athlone Press, 1955, p. 104.

αὐτὴ σύνοδος, μετὰ τὸν θάνατον Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας, δὲν ἐδέχθη ὡς κανονικὸν ἐπίσκοπον τὸν Παυλῖνον, ἐνῶ οἱ Ἀντιοχεῖς ἐξέλεξαν ὡς ἐπίσκοπον αὐτῶν τὸν Φλαβιανόν, ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου ταύτης. Τὸ κύρος τῆς χειροτονίας Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ καὶ πασῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων χειροτονιῶν δὲν ἀνεγνωρίσθη διὰ τοῦ δ' κανόνος τῆς συνόδου.

Ὁ β' κανὼν τῆς συνόδου ἀρχεται διὰ μιᾶς προτροπῆς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, ὅπως μὴ ἀναμιγνύονται εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων διοικήσεων, καὶ συνεχίζει:

«...κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον διοικεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θράκης τὰ τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν...».

Ὁ κανὼν οὗτος ἐτέλει ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔθετεν αὐστηροὺς περιορισμοὺς εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς κινήσεις τῶν ἐπισκόπων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἐφέσου, Καισαρείας καὶ Ἡρακλείας. Ἐπεσφράγιζε τὸ κύρος τοῦ στ' κανόνος τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας ὡς ἐξάρχων καὶ κατωνόμαζε τὴν φορὰν ταύτην τὰς τρεῖς διοικήσεις τῆς Ἀσίας, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Θράκης. Ἄλλ' ὁ κανὼν ὠμίλει ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν ἐν ταῖς διοικήσεσι ταύταις ἐπισκόπων, χωρὶς νὰ ἐξονομάζῃ τοὺς ἐξάρχους.

Ὁ γ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἔθιγε τὰ πρεσβεῖα τῆς ἔδρας τῆς ΚΠόλεως:

«Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην».

Ἀπὸ τοῦ 330 καὶ ἐξῆς, δηλαδὴ εἰς διάστημα 50 ἐτῶν, ὁ ἐπίσκοπος ΚΠόλεως κατέστη, μετὰ μίαν σταδιακὴν ἀνάπτυξιν, ὁ δεῦτερος εἰς τὴν τάξιν προκαθηδρίας ἱεράρχης ἐντὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πρῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν νομοθεσίαν ὑφίσταται παράδειγμα ἀναγνωρίσεως πρωτείου τιμῆς μιᾶς ἄλλης καθέδρας. Ἡ ἰδία γλῶσσα, ὡς εἶδομεν, ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐν τῷ ζ' κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου (325), καίτοι δι' ἕτερον λόγον.

Ὁ γ' κανὼν τῆς ἐν ΚΠόλει συνόδου τοῦ 381 καθ' οἰονδήποτε τρόπον δέον νὰ μὴ ἐκληφθῇ ὡς ὑποβιβάζων τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης. Ἀντιθέτως, τὸ πρωτεῖον τοῦτο σαφῶς ἐκτίθεται ὡς βᾶσις πρὸς σύγκρισιν, ὡς συνέβη τοῦτο καὶ πρότερον ἐν Νικαίᾳ, διὰ τοῦ στ' κανόνος, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρείαν. Ὁ κανὼν οὗτος ἦτο μᾶλλον μία ἀπόφασις ληφθεῖσα κατὰ τῆς ἔδρας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις τοιουτοτρόπως ἐκινήθη πρὸς τὴν τρίτην θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ προκαθηδρίᾳ. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ὑπέγραψε ταύτην,

πράγμα τὸ ὁποῖον ἐπραξάν και οἱ λοιποὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ρώμη, στενῶς συνδεομένη μετὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἐνώπιον τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως.

«Εἶναι δυνατόν οὕτω νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Δύσις σιωπηλῶς, καίτοι ἀκουσίως, ἀπεδέχθη τὸν γ' κανόνα, τὸν ψηφισθέντα ἐν ΚΠόλει τὸ 381»¹.

Μετὰ τὴν σύνοδον τῆς ΚΠόλεως, τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τὰ ἀναγνωρισθέντα εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Βυζαντίου δὲν παρέμειναν ἀπλαῖ λέξεις, ἀλλ' ἔβαινον παράλληλα πρὸς μίαν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς διοικητικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. Ἐπιδοφόρον σημεῖον τῶν καιρῶν ἀποτελεῖ ἡ ἀνάγνωσις σελίδων ὡσάν αὐτὰς εἰς τὰ βιβλία τῶν πατέρων Ντβόρνικ και Χατζάρ⁷, οἵτινες, παραμερίζοντες κατηγορίας κατὰ τῶν ἐπισκόπων ΚΠόλεως διὰ τὰς ἐξελίξεις τῶν ἐτῶν 381-451, ἐμφανίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καθέδρας ταύτης γενομένην ἄνευ βιαίων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ καθ' ἓνα φυσικὸν και κανονικὸν τρόπον και συμφώνως πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἀνάγκας τῶν καιρῶν.

Ἐομότ. καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κονιδάρης⁸, ἐπεξηγῶν τὸν τρόπον καθ' ὃν διεμορφώθη τὸ πατριαρχεῖον ΚΠόλεως, μετὰξὺ ἄλλων ἐπισημαίνει τρία σημεῖα, ἅτινα εἶναι:

(1) Ὁ Οἰκουμενικὸς χαρακτήρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Νεκταρίου (381-397) ὡς ΚΠόλεως μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γρηγορίου 2) ὁ σχηματισμὸς τῆς πρώτης ἀρχικῆς «τάξεως προκαθηδρίας τῶν θρόνων» τῆς Ἀνατολῆς, ἡτοι τῶν «ἐκθέσεων» ἢ «τακτικῶν» (Notitia Episcopatum), τ.ἔ. τῶν καταλόγων τῶν περιεχόντων τὰς μητροπόλεις, Αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς και ἐπισκοπὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και 3) ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου (398-404) και τοῦ Ἀττικοῦ (406-425)).

Οἱ ἐπίσκοποι ΚΠόλεως, φυσικῶ τῶ λόγῳ, ἤρχισαν νὰ ἀναμιγνύονται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν γειτονικῶν διοικήσεων, δηλ. τῆς Θράκης (Ἡρακλείας), Ἀσίας (Ἐφέσου) και Πόντου (Καισαρείας). Αἱ ἐνέργειαι, εἰς τὰς ὁποίας προέβη ὁ ἱ. Χρυσόστομος πρὸς διακανονισμὸν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ ἐκλογὴ τοῦ διακόνου αὐτοῦ Ἡρακλείδου ὡς ἐπισκόπου Ἐφέσου κ.ἄ., ἐν τῇ πράξει καταδεικνύουν τὰ ἐξελισσόμενα δίκαια τῶν ἐπισκόπων ΚΠόλεως ἐν ταῖς περιοχαῖς ταύταις.

6. F. Dvornik, op. cit., p. 56.

7. Ibid., pp. 3-105. J. Hajjar, Le Synode Permanent dans l'Église Byzantine des Origines au XIe siècle, Roma: Pont. Institutum Orientalium Studiorum, 1962, pp. 52-79 (Orientalia Christiana Analecta, 164).

8. Γερασίμου Κονιδάρη, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ἐκδ. β', τ. Α', σ. 382, Ἀθῆναι, 1957. — Παρθενίου Πολάκη, Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθῆναι 1954.

Ἐὰν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διπλωματικὴν ἐπὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου, βλέπομεν τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας καταβάλλουν οἱ ἐκάστοτε ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας διὰ νὰ τοποθετοῦν εἰς τὴν πρώτην ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔδραν ἄνδρας συνδεομένους πρὸς αὐτούς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νεκταρίου (397), ὑπῆρχον δύο ὑποψήφιοι διὰ τὴν ἐπισκοπὴν ΚΠόλεως. Εἷς ἠλικιωμένος πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἰσίδωρος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ πανισχύρου Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, καὶ εἷς πρεσβύτερος ἐξ Ἀντιοχείας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Προετιμήθη ὁ δεύτερος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεόφιλος ἐχειροτόνησεν εἰς ἐπίσκοπον. Ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἔλαβε τὴν ἐκδίκησίν του ἀπὸ τὸν Ἰωάννην ΚΠόλεως, ὅτε ὁ τελευταῖος ἀνεμίχθη εἰς τὰς Ὠριγενιστικὰς Ἐριδας καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς παρὰ τὴν Δρυῖν συνόδου τὸ 403. Ἡ Ἀντιόχεια ἐπέτυχε καὶ πάλιν ἀργότερον διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸν θρόνον ΚΠόλεως ἐνὸς ἐτέρου πρεσβυτέρου ἐκεῖθεν, τοῦ Νεστορίου (428-431). Ἐναντίον αὐτοῦ τὴν φορὰν ταύτην ἠγέρθη Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (412-444). Ὁ Νεστόριος κατηγορήθη ὡς αἰρετικὸς καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 431. Τρίτον συμβᾶν τῆς ἰδίας φύσεως ὑπῆρξεν ἡ σύγκρουσις μεταξὺ Διοσκόρου τοῦ Ἀλεξανδρείας (444-451) καὶ Φλαβιανοῦ τοῦ ΚΠόλεως. Ὁ Φλαβιανὸς (446-449) κατεδικάσθη τὸ 449 ὑπὸ τῆς οὕτω καλουμένης Ληστρικῆς συνόδου τῆς Ἐφέσου. Ὁ Διόσκορος ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ΚΠόλεως τὸν ἀποκρισιᾶριον αὐτοῦ Ἀνατόλιον, ὅστις ὅμως ἀργότερον ἐστράφη κατὰ τοῦ προστάτου αὐτοῦ. Διόσκορος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐδέχθη τὸ ἀνάθεμα ὡς αἰρετικὸς ὑπὸ τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ 451.

Τὰ προαναφερθέντα γεγονότα συνιστοῦν τὸ ὑπόβαθρον διὰ τὴν τελικὴν ἀνάπτυξιν τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως, ἣτις ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος.

Οἱ κανόνες θ' καὶ ιζ' δίδουν εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐπισκόπους τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκληῖτου πρὸς τὸν ἑξαρχον τῆς διοικήσεως ἢ τὸν ἐπίσκοπον ΚΠόλεως κατὰ τῶν κρίσεων τῶν μητροπολιτῶν. Ὁ κη' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου εἶναι τὸ σπουδαιότερον κείμενον, τὸ καθορίζον τὰ πρεσβεῖα τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως. Ὁ περιφημος οὗτος καὶ ἐπίμαχος κανὼν ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὄροι ἐπόμεινοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένευμαν τῷ τῆς Νέας

Ρώμης άγιωτάτω θρόνω, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτω τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρῃ βασιλίδι Ρώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου άγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν άγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἐκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δέ, καθὼς εἴρηται τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως, γενικῶς, δὲν εἰσῆγε νέαν τινὰ τάξιν ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παρεῖχε μᾶλλον ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ἐπισφράγισιν εἰς μίαν τάξιν πραγμάτων προϋφισταμένην ἤδη, μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς ΚΠόλεως. Εἰδικὰ τινὰ σημεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ αὐτοῦ.

²Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐδόθησαν αἱ τρεῖς ἐπαρχίαι τῆς Παλαιστίνης, αἵτινες ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀρχομένου τοῦ Ε' αἰῶνος, οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῶν πέντε πρώτων ἐδρῶν: Ρώμης, ΚΠόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἤρχισαν νὰ καλῶνται πατριάρχαι. Ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Β' (518-520) ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως γνωρίζεται ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τοῦ τίτλου τούτου οὐδὲν περισσότερον προσθέτοντος εἰς τὸ πρωτεῖον τιμῆς, τοῦ ὁποίου ἀπέλαυεν ἡδη οὗτος ἐντὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ καθηγγητὴς Θωμᾶς Ὅουεν Μάρτιν εἰς τὴν μελέτην του ἐπὶ τοῦ κη' κανόνος τοποθετεῖ ἐντὸς τῶν ὁρθῶν πλαισίων τὰς σχέσεις τῆς ΚΠόλεως πρὸς τὰ ἄλλα πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς:

«Διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς κυριαρχίας τοῦ ΚΠόλεως ἐπὶ τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης μόνον, οἱ συντάξαντες τὸν κανόνα ἴσως νὰ ἠθέλησαν νὰ ἱκανοποιήσουν τοὺς Ἐπισκόπους Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, οἵτινες εἶχον περιορισθῆ ὑπὸ τοῦ κανόνος τῆς ΚΠόλεως ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπεκταθοῦν πέραν τῶν ὁρίων τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Ἡ ΚΠολις ἐξυψοῦτο εἰς μίαν μείζονα δύναμιν ἐντὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων, ἀλλὰ κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν προέβαινε εἰς τοῦτο κατὰ ἓνα τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατεπατοῦντο τὰ πρεσβεῖα τῶν ἄλλων μειζόνων ἐπισκόπων. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἡ θέσις αὐτῶν ἐφαινετο ὅτι ἐνισχύετο διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως ἐξήσκει τὸ αὐτὸ εἶδος κυριαρχίας ἐπὶ τῆς βορείου περιοχῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ τοῦ νοτίου καὶ ὁ Πάπας ἐπὶ τῆς Δύσεως. Αὕτη ἦτο ἡ μορφή τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἡ Ἀντιόχεια καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἤθελον νὰ ἐξασκοῦν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας»⁹.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς δηλώσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος καὶ ἄλλων παπῶν, δὲν ἐδέχθη τὸ κύρος τοῦ κη' κανόνος τῆς Χαλκηδόνος. Ἄλλ' εἰς περιπτώσεις ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων μεταξὺ Παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης, ἡ Ἐκκλησία Ρώμης ἠναγκάζετο νὰ ἀναγνωρίζῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως ἓνα συμπάρεδρον, ἰστάμενον ὑψηλὰ εἰς τὴν γραμμὴν προκαθηδρίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πρωθιεραρχῶν. Ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῶν Ρωμαϊκῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τοῦ 869-870 ἐν ΚΠόλει, τοῦ 1215 ἐν Λατερανῶ καὶ τοῦ 1439 ἐν Φλωρεντίᾳ¹⁰, βλέπομεν τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεχομένην τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην δεύ-

9. Thomas Owen Martin, The Twenty-Eighth Canon of Chalcedon: A Background Note, in A. Grillmeier, S. J. — H. Bach, S. J., Das Konzil von Chalkedon, Würzburg: Echter-Verlag, 1953, II, 453.

10. Mansi, C. C., XVI, 174, 406. XXII, 990. J. Gill, The Council of Florence, Cambridge: University Press, 1961, p. 415.

τερον εἰς τὴν σειρὰν μετὰ τὸν πάπαν τῆς Ρώμης καὶ πρὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Οὕτω, ἐν τινι τρόπῳ, ἐπιτρέπεται νὰ εἴπωμεν, καθὼς φαίνεται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἀναγνωρίζει τὰ πρεσβεῖα τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ Ἀνατολικά πατριαρχεῖα.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ κῆ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου θὰ ρυθμίζη τὰς σχέσεις τοῦ πατριαρχείου ΚΠόλεως πρὸς τὰ ἄλλα Ἀνατολικά πατριαρχεῖα. Ὁ κανὼν οὗτος διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ἐπεκυρώθη διὰ τοῦ κανόνος λγ' τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου (692).

Διὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527-565) αἱ σχέσεις τῶν πέντε πατριαρχικῶν ἐδρῶν καθωρίζοντο διὰ μιᾶς νέας θεωρίας, τῆς πενταρχίας τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δογματικαὶ καὶ λοιπαὶ θρησκευτικαὶ ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας ὄφειλον νὰ λύωνται διὰ τῆς κοινῆς συμφωνίας τῶν πέντε πατριαρχῶν. Ἡ θεωρία αὕτη ἐφηρμόσθη πλήρως καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Εἰκονομαχικῶν Ἐρίδων καὶ ἀργότερον κατὰ τὴν ἔριν Φωτίου καὶ Ἰγνατίου καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Ρώμην, καθὼς καὶ μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα.

Ἡ ἱστορία τῶν τριῶν Ἀνατολικῶν πατριαρχείων, μετὰ τὴν Σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος, εἶναι πλήρης ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς συζητήσεις καὶ τὰς ἀποσχίσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν πτώσιν αὐτῶν καὶ τῶν περιοχῶν των ὑπὸ τὸν Ἀραβικὸν ζυγὸν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἀφ' ἑτέρου. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οἱ ἀντιτιθέμενοι πρὸς τὴν Χαλκηδόνα ἐμόρφωσαν τὴν Μονοφυστικὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ ἐν μικρὸν ὑπόλειμμα τῶν Ὀρθοδόξων ἐκλήθησαν Μελχίται. Ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐγένετο ἡ ἀπόσχισις τῶν Νεστοριανῶν, τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ ἀργότερον τῶν Μαρωνιτῶν, ἐνῶ τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων παρέμεινεν ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Ὀρθόδοξου. Ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἰς ὁλόκληρον τὴν Μέσην Ἀνατολὴν οἱ Ὀρθόδοξοι ἐκαλοῦντο Μελχίται.

Γ' Τὰ Πρεσβεῖα.

Εἰς τὰς προηγουμένας σελίδας συντόμως ἐξετέθη ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀνεπτύχθη ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως καθ' ἑαυτὴν καὶ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰ λοιπὰ Ἀνατολικά πατριαρχεῖα κατὰ τὴν Α' χιλιετηρίδα. Προτοῦ κατακλείσωμεν, καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἀπαριθμήσωμεν τοὺς τρόπους, δι' ὧν τὰ πρεσβεῖα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης κατενοοῦντο καὶ ἐτίθεντο εἰς ἐφαρμογὴν.

1. Τὸ πρωτεῖον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν προκαθεδρίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, τῶν δηλώσεων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἶναι ἐν πρωτεῖον τιμῆς.

2. Τὸ Βυζαντινὸν πατριαρχεῖον ἐνισχύετο ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ

πρωτευούση τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις διεδραμάτιζεν ἕνα σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐντὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Καίτοι ἕκαστος τῶν τριῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶχε τὸν ἀποκρισιάριον αὐτοῦ πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὰ ζητήματα αὐτῶν ὑπεβάλλοντο εἰς ἐκεῖνον διὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὡς μεσάζοντος.

3. Ἐνεκα τούτων καὶ ἄλλων παραγόντων ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως ἀπέκτησε τὴν τιμὴν νὰ εἶναι τὸ ὄρατὸν κέντρον τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καὶ τὴν ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν. Ἡ σύγκλησις ἀφ' ἑτέρου καὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν ἀναγνωριζομένων ὡς τοιούτων ὑπὸ τῆς Μιᾶς Ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς περιοχῆς, συνέτεινε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐννοίας ταύτης τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως ὡς ἐνὸς ἀναμφισβητήτου κέντρον ἐν τῷ Ἀνατολικῷ τμήματι τῆς αὐτοκρατορίας.

4. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκλήτου. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκλήτου τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν κληρικῶν πρὸς τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν μητροπολιτῶν, τῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἦτο δικαίωμα τοῦ πατριάρχου. Οἱ σχολιασταὶ τῶν κανόνων Ἀριστηνὸς καὶ Βαλασμῶν λέγουσιν, ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δύναται νὰ δεχθῆ ἔκκλητον ὄχι μόνον κατὰ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν μητροπολιτῶν, τῶν τελούντων ὑπὸ ἕτερον πατριάρχη, ἐνῶ ὁ Ζωναρᾶς εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγάγη πρὸ τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ καὶ νὰ δικάσῃ μητροπολίτας ἀπὸ ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς καθέδρας παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν¹¹. Ἐκ τῆς δικαστικῆς ὅμως πράξεως τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισημανθῶσι περιπτώσεις τινὲς τοῦ ἐκκλήτου τούτου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, γενομένας αὐτοβούλως ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, τῶν διαβιούντων ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁρίων τοῦ πατριαρχείου ΚΠόλεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

5. Σταυροπήγιον. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ θέτῃ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἐξουσίαν μονὰς τινὰς, εὐρισκομένας εἰς ἐπισκοπὰς ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας. Ὁ Βαλασμῶν λέγει, ὅτι ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σταυροπήγια καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων. Ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ὅμως πράξιν, δὲν εἶναι

11. Ἀριστηνός, Σχόλια εἰς τὸν κανόνα Θ' τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἐν Ράλλη-Πιτλῆ, Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων, II, 240, Ἀθήναι, 1852. - Ζωναρᾶς, Σχόλια εἰς τὸν κανόνα ιζ' τῆς ἰδίας Συνόδου, Αὐτ., σ. 260. - Βαλασμῶν, Σύνταγμα Ἀλφαβητικόν, Αὐτ., I, 429, Ἀθήναι 1859.

εὐκόλος ἢ διαπίστωσης, ἐὰν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶχε τοιαῦτα μοναστήρια κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον¹².

6. Ἐνδημοῦσα Σύνοδος. Μία σπουδαία μορφή τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, ἣτις ἐτέλει ἐν λειτουργίᾳ ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ ΚΠόλεως, διὰ μέσου τῆς ἐξεταζομένης περιόδου, ἦτο ἡ οὕτω καλουμένη Ἐνδημοῦσα Σύνοδος. Ἡ σύνοδος αὕτη ὀργανικῶς συνδέεται πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Βυζαντινοῦ πατριαρχείου καὶ τ'ἀνάπαλιν. Διὰ τῆς ὑπάρξεώς της τὸ πατριαρχεῖον ἀπέκτησεν ἓνα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα, μὴ συναντώμενον εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἄλλων Ἀνατολικῶν πατριαρχείων, γεγονόςδ ὅπερ συνέτεινεν εἰς τὴν διαφοροποίησιν τοῦ πατριαρχείου τούτου ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχείων.

Ὁ π. Ἰωσήφ Χατζάρο, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης κατὰ τὴν Α' χιλιετηρίδα¹³, παρέχει μίαν γενικὴν εἰκόνα μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὅστις ἐλειτούργει ὡς σῶμα 1) νομοθετικόν, 2) δικαστικόν καὶ 3) διοικητικόν.

Μολονότι, αὐστηρῶς εἰπεῖν, ἡ ἀρμοδιότης αὐτῆς ἐκάλυπτε ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Βυζαντινὴν οἰκουμένην, παρὰ ταῦτα εἰς περιπτώσεις τινὰς ἠσχολεῖτο μὲ δογματικὰ καὶ πειθαρχικὰ ζητήματα καὶ μὲ τὴν καταδίκην προσώπων, διαβιούντων ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντινοῦ πατριαρχείου καὶ ἐντὸς ὀλοκλήρου τῆς Ἀνατολῆς.

12. Αὐτόθι.

13. Joseph H a j j a r, op. cit.